

НАЗВЫ ЮВЕЛИРНЫХ ВЫРАБАЎ: ЭТЫМАЛАГІЧНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА

А. А. Шаўрэй
БДПУ (Мінск)

Навук. кіраўн. – Н. П. Лобань, канд. філалаг. навук, дац.

Анатацыя. Сёння з прычыны інтэнсіўнага развіцця ювелірнай прамысловасці ўзнікаюць новыя віды ювелірных вырабаў, якія патрабуюць спецыяльных назваў. У артыкуле даецца этымалагічная характарыстыка лексічных адзінак прадметна-тэматычнай групы “ювелірныя вырабы”.

Ключавыя словы: ювелірныя вырабы; прадметна-тэматычная група; этымалагічная характарыстыка.

Згодна з генеалагічнай класіфікацыяй, роднасныя мовы групуюцца ў буйныя аб’яднанні – моўныя сем’і. Беларуская мова належыць да славянскай групы моў індаеўрапейскай сям’і. Разам з рускай і ўкраінскай мовамі яна ўваходзіць у склад усходнеславянскай падгрупы. “Лексічны склад беларускай мовы фарміраваўся на працягу многіх стагоддзяў і ў працэсе моўнай практыкі няспынна развіваўся і ўдасканальваўся. Адпаведна ў лексіцы беларускай мовы вылучаюцца словы спрадвечныя і іншамоўныя” [1].

Побач са спрадвечна беларускай лексікай у нацыянальнай мове функцыянуюць словы, запазычаныя з іншых моў. Частка адзінак прадметна-тэматычнай групы “ювелірныя вырабы” з’яўляецца запазычаннямі. Гэта – доказ доўгачасовых і цесных сувязей беларускага народа з іншымі ў выніку культурнага і навуковага супрацоўніцтва.

Запазычанні з лацінскай мовы. Самая вялікая колькасць назваў ювелірных вырабаў у склад сучаснай беларускай мовы трапіла з лацінскай мовы. У склад прадметна-тэматычнай групы “назвы ювелірных вырабаў” уваходзяць 6 лацінізмаў:

- 1) карона – ад лац. *corona* – вянок [4].
- 2) лунула – ад лац.: *lunula* – маленькі месяц, лунка або серп невялікага памеру [2].
- 3) пектараль – ад лац.: *pectorale* – што кранаецца грудзей [3].
- 4) спіраль – ад лац. *spira* – выгіб [4].
- 5) фібула – лац. *Fibula* [4].
- 6) цыркуляр – ад лац. *circularis* – кругавы [4].

Запазычанні з французскай мовы. Прадметна-тэматычная група “назвы ювелірных вырабаў” утрымлівае 5 галіцызмаў:

- 1) аграф (аграфка) – фр. *agrafe* [4].
- 2) брошка – фр. *broche* [4].
- 3) кулон – фр. *coulant* [4].

- 4) медальён – фр. médaillon [4].
- 5) фераньерка – фр. ferrenniere [4].

Запазычанні з грэчаскай мовы. 2 назвы ювелірных вырабаў, што трапілі ў беларускую мову з’яўляюцца грэцызмамі:

- 1) дыядэма – грэч. diádēma [4].
- 2) тыяра – грэч. tiara [4].

Запазычанні з нямецкай мовы. У лексічны склад прадметна-тэматычнай групы “назвы ювелірных вырабаў” трапіла адна адзінка з нямецкай мовы: штанга – ням. Stange [4].

Даволі часта здараюцца выпадкі, калі запазычаныя словы ў беларускай мове замацоўваюцца з дадатковым, другарадным, значэннем, а не з асноўным (тэрміналагізуюцца або набываюць вузкасפעцыяльнае значэнне). Напрыклад, фр. coulant “цякучы, вадкі” – бел. кулон “жаночае ўпрыгожанне з каштоўных камянёў ці інш. матэрыялу, якое носяць на ланцужку на шыі”.

Такія змены семантыкі падчас пераходу слова з адной мовы ў іншую амаль непазбежныя. У выніку іх запазычаныя словы могуць набываць адценні значэнняў, нехарактэрныя ім у мове-крыніцы. Таксама, такія змены паказваюць на асваенне запазычаных лексічных адзінак. Семантычныя несупадзенні абумоўлены шэрагам прычын: запазычанне непасрэднае або праз мову-пасрэдніцу, мэтавы характар запазычання (напрыклад, у якасці слова-тэрміна), разнае семантычнае развіццё слоў.

Літаратура

1. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання і сферы ўжывання [Электронны рэсурс] // Беларуская мова (прафесійная лексіка). – Рэжым доступу: <https://book.ggpek.by/belmova/teor/leksichnaya-sistema-belaruskaj-litaraturnaj-movy/leksika-belaruskaj-movy-pavodle-pakhodzhannya-i-sfery-zhyvann>. – Дата доступу: 21.02.2020.
2. Лунула [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя : свабодная энцыклапедыя. – Рэжым доступу: <https://be.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%83%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B0>. – Дата доступу: 21.02.2020.
3. Пектараль [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя : свабодная энцыклапедыя. – Рэжым доступу: <https://be.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C>. – Дата доступу: 21.02.2020.
4. Русско-белорусский словарь [Электронный ресурс] // Skarnik: моўны скарб. – Режим доступа: <https://www.skarnik.by>. – Дата доступа: 21.02.2020.